

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

**EGALITARNI SINDROM, DESNA AUTORITARNOST I ORIJENTACIJA NA
SOCIJALNU DOMINACIJU**

Diplomski rad

Ivan Grgurev

Mentor: Prof. dr. sc. Dinka Čorkalo Biruški

Zagreb, 2018.

SADRŽAJ

SAŽETAK

ABSTRACT

UVOD	4
<i>Egalitarni sindrom</i>	5
<i>Operacionalizacija egalitarnog sindroma</i>	6
<i>Porijeklo egalitarnog sindroma</i>	7
<i>Dosadašnja istraživanja</i>	8
<i>Autoritarnost</i>	9
<i>Orijentacija na socijalnu dominaciju</i>	11
<i>Povezanost sociodemografskih varijabli i egalitarnog sindroma</i>	12
<i>Politička orijentacija</i>	13
<i>Religioznost</i>	13
CILJEVI, PROBLEMI I HIPOTEZE	14
METODA	14
<i>Sudionici</i>	14
<i>Instrumenti</i>	16
<i>Egalitarni sindrom</i>	16
<i>Desna autoritarnost</i>	16
<i>Orijentacija na socijalnu dominaciju</i>	17
<i>Upitnik općih podataka</i>	17
<i>Postupak</i>	18
REZULTATI	18
RASPRAVA	22
<i>Kritički osvrt i prijedlozi za buduća istraživanja</i>	26
ZAKLJUČAK	27
LITERATURA	29
PRILOZI	31

Egalitarni sindrom, desna autoritarnost i orijentacija na socijalnu dominaciju

Egalitarian Syndrome, Right-Wing Authoritarianism, and Social Dominance Orientation

SAŽETAK

Egalitarni sindrom predstavlja klaster stavova u čijoj je podlozi društvena vrijednost radikalnog egalitarizma. Radikalni egalitarizam označava jednakost ishoda, odnosno jednakost u “alokaciji društvenih nagrada”, gdje svi dobivaju jednako bez obzira na razlike u znanju, stručnosti ili uloženom trudu. Cilj ovog istraživanja bio je istražiti konstrukt egalitarnog sindroma kroz ispitivanje njegovog odnosa s desnom autoritarnošću (RWA) i orijentacijom na socijalnu dominaciju (SDO). Također, željeli smo utvrditi mogućnost predviđanja egalitarnog sindroma na temelju sociodemografskih varijabli, religioznosti i političke orijentacije, te desne autoritarnosti i orijentacije na socijalnoj dominaciju. Ispitanici su bile punoljetne zaposlene osobe koje su ispunile upitnik metodom papir-olovka (N=261). U ovom istraživanju, dobivena su dva nezavisna faktora u podlozi orijentacije na socijalnu dominaciju, faktor grupne dominacije (SDO-D) i faktor protivljenja jednakosti (SDO-E). Bivarijatne korelacije upućuju na pozitivnu povezanost egalitarnog sindroma s desnom autoritarnošću i grupnom dominacijom, te na negativnu povezanost s faktorom protivljenja jednakosti. Nakon provedene hijerarhijske regresijske analize utvrđeno je kako se pozitivna povezanost desne autoritarnosti i egalitarnog sindroma u potpunosti može objasniti stupnjem obrazovanja ispitanika. Značajni prediktori egalitarnog sindroma su protivljenje jednakosti, grupna dominacija, te spol i stupanj obrazovanja ispitanika. Pritom osobe muškog spola, te osobe višeg obrazovanja manje zastupaju radikalno egalitarne stavove.

Ključne riječi: egalitarni sindrom, desna autoritarnost, orijentacija na socijalnu dominaciju

ABSTRACT

Egalitarian syndrome is a cluster of attitudes based on the social value of radical egalitarianism. Radical egalitarianism refers to equality of outcome or equality in “allocation of social rewards”, where everybody gets the same, no matter the differences in education, expertness or effort. The aim of this study was to examine the construct of egalitarian syndrome by testing its relationship with right-wing authoritarianism (RWA) and social dominance orientation (SDO). Moreover, we want to test predictive values of right-wing authoritarianism and social dominance orientation, together with sociodemographic variables, political orientation and religiousness, in relation to egalitarian syndrome. Participants were employed persons (N = 261) older than 18 years old who took the survey through paper and pencil test method. Results indicate that there are two independent factors underlying the social dominance orientation: group based dominance (SDO-D) and opposition to equality (SDO-E). Egalitarian syndrome correlates positively with right-wing authoritarianism and group based dominance, while its correlation with opposition to equality is negative. Hierarchical regression analysis shows that positive correlation between right-wing authoritarianism and egalitarian syndrome is fully accounted for by level of education. Significant predictors of egalitarian syndrome are opposition to equality, group based dominance, gender and level of education. Men, and people with higher level of education are less likely to hold radical egalitarian attitudes.

Key words: egalitarian syndrome, right-wing authoritarianism, social dominance orientation

UVOD

Ljudsko ponašanje, razmišljanje i percepcija određeni su, između ostalog, i vrijednostima koje osoba posjeduje. U najjednostavnijem smislu, vrijednosti neke osobe govore nam o tome što osoba smatra dobrim, a što lošim, kakve ciljeve i ponašanja smatra poželjnim, a kakve ne. Vrijednosti su hijerarhijski strukturirane u sustav vrijednosti s obzirom na njihovu relativnu važnost za pojedinca (Schwartz i Blisky, 1987). Osim na razini pojedinca, vrijednosti možemo promatrati i na razini grupe ili društva. Kada velik dio nekog društva dijeli iste vrijednosti, odnosno smatra iste vrijednosti važnima, govorimo o društvenim vrijednostima. One su uklopljene u ekonomske, političke, socijalne i druge društvene strukture (Županov, 1995). Pomoću društvenih vrijednosti možemo tumačiti različite kulture. Kultura se očituje u običajima, kao i u simbolima i ritualima, a da bismo znali njihovo značenje moramo odgonetnuti društvene vrijednosti koje se nalaze u njihovoj podlozi. (Schwartz i Bardi, 1997). U globaliziranom svijetu obilježja i proizvodi kultura sve više prelaze granice područja u kojem su izvorno nastale. Hoće li i na koji način „zaživjeti“ kad ih prebacimo u drugi društveni kontekst ovisi i o tome koliko su kompatibilne s vrijednosnim sustavom tog društva. Primjerice, nogomet kao globalni sport puno je manje popularan u SAD-u nego u Europi. Kada bismo to pokušali objasniti pomoću temeljnih vrijednosti američkog društva mogli bismo reći kako u nogometu u odnosu na druge popularne timske sportove učinak ekipe ponajmanje ovisi o vanserijskom pojedincu što nije kompatibilno s američkom vrijednošću individualizma.

Kraj 80-tih i početak 90-tih godina 20. stoljeća obilježio je slom komunističkog sustava u Europi te posljedična tranzicija bivših socijalističkih zemalja iz komunističkog društvenog uređenja u demokratska društva s tržišnom ekonomijom. S obzirom da se društvene vrijednosti sporo razvijaju ali i vrlo polako nestaju, u tim se zemljama nove vrijednosti demokracije i slobodnog tržišta suočavaju se s preprekama proizašlima iz starog sustava vrijednosti. Prema Josipu Županovu, u hrvatskom društvu glavnu prepreku modernizaciji i razvoju tržišne ekonomije predstavlja radikalni egalitarizam kao dominantna društvena vrijednost. Glavna ideja radikalnog egalitarizma je da „nitko ne smije dobiti više od onoga koji ima najmanje“ (Županov, 1995), što nije u skladu s vrijednostima koje sa sobom nosi tržišno orijentirani sustav kao što su, primjerice, vrijednost natjecanja ili inovativnost.

Skup kolektivnih stavova objedinjenih oko vrijednosti radikalnog egalitarizma Josip Županov naziva egalitarni sindrom (1995). Iako su njegove osnovne postavke koncipirane krajem

60-tih godina prošlog stoljeća, operacionaliziran je relativno nedavno i njegov odnos s drugim sociološkim i psihološkim konstruktima tek treba istražiti. U ovom istraživanju prije svega želimo utvrditi odnos egalitarnog sindroma i ideoloških stavova kao što su desna autoritarnost i orijentacija na socijalnu dominaciju. Pritom su u analizu uključene i važne odrednice društvene podjele, religioznost i politička orijentacija, kao i sociodemografske varijable.

Egalitarni sindrom

Teorija egalitarnog sindroma nastala je krajem šezdesetih godina prošlog stoljeća (Štulhofer i Burić, 2015), a s vremenom je postala jedan od najznačajnijih analitičkih koncepata u hrvatskoj sociologiji (Katunarić, 2011; Dolenc, 2014). Počiva na analizi dominantnih vrijednosti jugoslavenskog društva s kraja 60-tih i početka 70-tih, odnosno na vrijednosti radikalnog egalitarizma, koju je Županov smatrao dominantnom disfunkcionalnom vrijednošću koja predstavlja prepreku tadašnjem industrijskom razvoju (Zrinščak, 2001). Naravno, od 70-tih godina do danas na području Hrvatske dogodile su se bitne promjene. Na političkom planu najvažnije su promjene ostvarivanje samostalnosti i uvođenje demokracije, dok je s ekonomskog aspekta to prijelaz na tržišno gospodarstvo. Kako vidimo u Županovljevoj posljednjoj knjizi *Poslije potopa* izdanoj 1995. godine, a tada su se već mogli donijeti neki zaključci o novom hrvatskom društvu, vrijednosti demokracije i tržišne ekonomije Županov je vidio više kao „shiny objects“ kojima se lako može odvratiti pažnja sa stvarnih društvenih procesa i vrijednosti. Stoga on vrijednosti dijeli na eksplicitne i implicitne. Eksplicitne vrijednosti su one koje su javno proglašene, te stoga mogu biti i samo deklarativne, bez podloge u stvarnosti. S druge strane, o implicitnim vrijednostima možemo zaključivati samo na temelju promatranja stvarnog ljudskog ponašanja te one uvijek predstavljaju stvarne društvene vrijednosti. Usprkos proklamiranim vrijednostima demokracije i tržišne ekonomije, po Županovu dominantna vrijednost u hrvatskom društvu 90-ih je i dalje radikalni egalitarizam kao vrijednost naslijeđena iz prošlih sustava (Županov, 1995). O čemu je tu zapravo riječ?

Radikalni egalitarizam odnosi se na egalitarizam ishoda, odnosno jednakost u „alokaciji društvenih nagrada“, gdje svi dobivaju jednako bez obzira na ulog (Županov, 1995). Suprotnost tome bi bio egalitarizam mogućnosti, odnosno jednakost u smislu da svi startaju s istih pozicija. Takav oblik Županov naziva jednostavno egalitarizam. Drugo bitno obilježje radikalnog egalitarizma je to što on predstavlja ujednačavanje „prema dolje“, odnosno jednakost u siromaštvu. U takvom društvu nije bitno koliko ljudi malo imaju, već je važnije da svi imaju jednako malo.

Vrijednost radikalnog egalitarizma očituje se u stavovima koje ljudi imaju o društvu, a skup tih stavova Županov naziva egalitarni sindrom (Štulhofer i Burić, 2015).

Operacionalizacija egalitarnog sindroma

Iako je teorija egalitarnog sindroma jedna od najznačajnijih u domaćoj sociologiji, ona sve donedavno nije bila operacionalizirana i empirijski provjerena. Toga su se prihvatili Štulhofer i Burić (2015). U svojem istraživanju krenuli su od sedam komponenata egalitarnog sindroma koje je Županov opisao u svojem članku iz 1970. godine, a koje ćemo ukratko prikazati. Prema Županovu (Štulhofer i Burić, 2015) egalitarni sindrom predstavlja latentnu dimenziju višeg reda koju definira sedam različitih komponenata. Prva je komponenta *perspektiva ograničenog dobra*. Ona predstavlja viđenje okoline kao *igre nulte sume* u kojoj su društvena dobra ograničena, pa tako svako napredovanje pojedinca nužno ide na štetu drugih unutar društva. U toj situaciji jedina poštena raspodjela je ona u kojoj svi dobivaju jednako (Županov, 1995). Druga komponenta je *redistributivna etika*. Ona je zapravo suprotnost puno poznatije i više istražene puritanske ili protestantske etike. Dok protestantska etika smatra kako je akumulacija bogatstva čovjekova moralna dužnost, s pozicije redistributivne etike moralna dužnost je dijeliti s onima koji imaju manje. U modernim društvima redistributivnu funkciju vrši država kroz, primjerice, prikupljanje poreza i razne oblike subvencioniranja. Također, važno je naglasiti da u nekim društvima koja bismo opisali kao egalitarna, primjerice u skandinavskim društvima, možemo pronaći i protestantsku i redistributivnu etiku, dok s druge strane, u društvima gdje je glavna vrijednost radikalni egalitarizam nalazimo samo redistributivnu etiku (Županov, 1995). Treća komponenta je *norma egalitarne raspodjele*. Ona se odnosi na ideju da postoji određena granica u visini prihoda iznad koje jednostavno „nije u redu“ zarađivati, pri čemu ta granica, dakako, nije neka fiksna vrijednost. Usto se od pojedinca očekuje i da ne traži previše, bez obzira na vlastiti uloženi trud i produktivnost (Štulhofer i Burić, 2015). Za normu egalitarne raspodjele Županov je već 1995. smatrao kako uglavnom pripada prošlosti (Županov, 1995). Četvrta komponenta je *opsesija o privatniku*. Njezino glavno obilježje je općeniti negativan stav prema privatnom poduzetništvu, te se sastoji od tri podkomponente: *fobija bogaćenja*, izražena kao averzija prema praksi i sklonosti bogaćenju, zatim *državno-vlasnički kompleks* odnosno sklonost državnom vlasništvu nasuprot privatnog, te *antipoduzetnički mentalitet*. *Antiprofesionalizam* je peta komponenta te se ona odnosi na negativan stav prema profesionalnom znanju i autonomiji. Šesta komponenta je *intelektualna uravnilovka* koja odražava vjerovanje da svi ljudi posjeduju podjednake sposobnosti. U

Županovljevoj koncepciji ona se sastoji od tri podkomponente: *antipoduzetništvo*, *antiinovativnost* i *antikreativnost*. Posljednja, sedma komponenta je *antiintelektualizam*, odnosno negativan stav prema intelektualnom radu.

U istraživanju Štulhofera i Burića (2015) egalitarni sindrom je potvrđen kao dimenzija višeg reda, dok je od sedam komponenata iz originalne teorijske koncepcije potvrđeno njih pet. To su *perspektiva ograničenog dobra*, *redistributivna etika*, *norma egalitarne raspodjele*, *opsesija o privatniku* i *intelektualni egalitarizam*. Pritom su opsesija o privatniku i intelektualni egalitarizam latentne dimenzije drugog reda. Opsesija o privatniku visoko saturira podkomponente fobija bogaćenja, preferiranje društvenog vlasništva te antipoduzetnički mentalitet, dok su intelektualnim egalitarizmom obuhvaćene posljednje tri opisane komponente iz originalne teorijske koncepcije: antiprofesionalizam, intelektualna uravnilovka i antiintelektualizam. Strukturalne sheme teorijskog i empirijskog modela egalitarnog sindroma nalaze se u prilogima A i B.

Dok su prvotno testiranje modela egalitarnog sindroma Štulhofer i Burić (2015) proveli na studentskom uzorku, njihovo istraživanje iz 2016. provedeno na nacionalnom probabilističkom uzorku potvrdilo je dobivene rezultate i opisani model (Štulhofer i Burić, 2016). Sljedeće pitanje na koje ćemo pokušati odgovoriti je porijeklo radikalnog egalitarizma, odakle on u modernom hrvatskom društvu te zašto ga Županov smatra disfunkcionalnom vrijednošću.

Porijeklo egalitarnog sindroma

Vrijednosti nisu funkcionalne ili disfunkcionalne same po sebi već njihova funkcionalnost ovisi o tome koliko efikasno usmjeravaju svakodnevne životne aktivnosti i rješavaju bitne probleme određenog društva. Tako je radikalni egalitarizam funkcionalna vrijednost u agrarnim društvima. S obzirom na to da je u njima jedini resurs zemlja koju ne možemo povećati, svaka nejednaka raspodjela nužno ide na nečiju štetu. U agrarnom društvu tehnologija za obradu zemlje nije se mijenjala po nekoliko stoljeća (Županov, 1995), a korist od intelektualnog rada ili rasprave o apstraktnim idejama u takvim je okolnostima bila nepostojeća. Dakle, agrarno društvo je prirodno stanište radikalnog egalitarizma i egalitarnog sindroma. Društvo upada u „vrijednosnu zamku“ (Zrinščak, 2001) kada zadrži iste vrijednosti u bitno promijenjenim uvjetima. One tada postaju disfunkcionalne. Naime, vrijednosti industrijskog društva u mnogo čemu su suprotne vrijednostima agrarnog društva te se u njemu naglašava upravo stručno znanje i brza prilagodba. Ako je u društvu raširena vrijednost koja takvo znanje omalovažava, za očekivati je da će razvoj

industrijalizma biti otežan. Ista logika se može primijeniti i na probleme razvoja tržišne ekonomije u hrvatskom društvu od 90-ih do danas. Razlog opstanka radikalnog egalitarizma kao vrijednosti u hrvatskom društvu Županov (1995) i Zrinščak (2001) vide u nedovoljnoj reformiranosti društvenih struktura i institucija koje su samo na eksplicitnoj razini napravile prividan razlaz sa starim sustavom vrijednosti. Osim naslijeđenih vrijednosti, na negativan stav prema poduzetništvu utjecao je u velikoj mjeri i način na koji se privatizacija u Hrvatskoj provela, a gdje je nekolicina na sumnjiv način i pomognuta dobrim vezama s vlastima došla do enormnog bogatstva (Zrinščak, 2001). Na tom tragu su i zaključci Štulhofera i Burića (2016) koji drže da prije nego što su nove vrijednosti ili „društveni alati“ mogli zaživjeti, već je nastupila neka vrsta razočaranja potaknuta korumpiranošću procesa pretvorbe i privatizacije, kao i utjecajem nepotizma i stranačke podobnosti na gospodarsku aktivnost. Stoga su se ljudi umjesto razrade i prihvatanja novih, vratili starim i dobro poznatim vrijednostima. Pritom treba dodati kako je u 90-ima dodatan razlog za to bio i rat, budući da je radikalni egalitarizam po Županovu (1995) najprimjerenija filozofija u vrijeme bijede i oskudice.

Dosadašnja istraživanja

Kakvo je stanje danas? Iz istraživanja kojeg su Štulhofer i Burić (2016) proveli na probabilističkom uzorku na razini cijele Hrvatske proizlaze zaključci o većinskom prihvatanju egalitarnog sindroma. On je najviše izražen u slabo razvijenim županijama, što odražava povezanost raširenosti egalitarnog sindroma sa stupnjem gospodarskog i društvenog razvoja. Zanimljivo je da nema utjecaja dobi, odnosno takav oblik egalitarizma jednako je zastupljen među različitim generacijama. To znači da osobe koje su odrasle u vrijeme komunizma, kada je egalitarizam bio „dogma“, imaju jednako radikalno egalitarne stavove kao i osobe odrasle nakon prelaska na demokraciju i slobodno tržište. S druge strane, egalitarni sindrom je manje zastupljen kod obrazovanijih osoba i onih višeg profesionalnog statusa, kao i kod osoba koje žive u urbanim područjima.

Dok su u opisanom istraživanju u fokusu bili socioekonomski faktori, u ovom ćemo istraživanju sagledati konstrukt egalitarnog sindroma iz perspektive političke psihologije, te ćemo uz sociodemografske čimbenike pokušati istražiti povezanost egalitarnog sindroma s mjerama ideoloških stavova poput desne autoritarnosti i orijentacije na socijalnu dominaciju, kao i s važnim odrednicama društvene podjele, to jest političkom orijentacijom i religioznošću. Počet ćemo s

vrijednošću koju je Županov također smatrao dominantnom u hrvatskom društvu, a to je autoritarnost.

Autoritarnost

Kod autoritarnosti kojom se bavimo u ovom istraživanju i koju Županov navodi kao vrijednost hrvatskog društva radi se ponajviše o autoritarnoj submisivnosti odnosno dobrovoljnom podvrgavanju autoritetu (Županov, 1995). Ovako definirana autoritarnost predstavlja prvenstveno mjeru podložnosti na utjecaj „jakih vođa“ (Altemeyer, 1998), te stoga među autoritarnim osobama nećemo nužno naći budućeg diktatora, ali ćemo zato naći mnoštvo potencijalnih sljedbenika. Strahote Drugog svjetskog rata potaknule su istraživanje autoritarnosti kao ljudske osobine, a prva i dugo vremena najkorištenija mjera autoritarnosti bila je F-skala Adorna i suradnika, objavljena u knjizi *Autoritarna ličnost* iz 1950. godine. Kritike F-skale najviše su se odnosile na njezine psihometrijske karakteristike te je interes za nju do početka 60-tih već oslabio (Duckitt, 2001). Ipak, ostala je utjecajna te je služila kao početna točka Altemeyeru za razvoj njegovog konstrukta desne autoritarnosti koju tumači kao autoritarnost povezanu s desnom političkom orijentacijom (Altemeyer, 1996). Desna autoritarnost predstavlja mjeru ideoloških stavova (Duckitt i Sibley, 2014) te se sastoji od tri komponente (Duckitt, 2001). To su autoritarna submisivnost, autoritarna agresija i konvencionalnost. Submisivnost se odnosi na podvrgavanje autoritetu bez dodatnog propitivanja ili kritike. Autoritarne osobe jednostavno vjeruju da je autoritet uvijek u pravu i stoga zaslužuje poslušnost i poštivanje. Također, njihovi stavovi upućuju i na postojanje agresivnih tendencija usmjerenih obično prema manjinskim skupinama ili grupama koje se doživljavaju kao socijalno devijantne. Takvu agresiju nazivamo autoritarnom kada osobe vjeruju da je ona odobrena od samog autoriteta, a pritom ona ne mora biti fizička, već se može očitovati kao nanošenje psihološke ili ekonomske štete ili kao, primjerice, socijalna izolacija drugih skupina. Autoritarne osobe karakterizira i snažno prihvaćanje i predanost tradicionalnim društvenim normama, odnosno konvencionalnost (Altemeyer, 1996). One su obično socijalno konzervativnije u odnosu na ostatak populacije (Altemeyer, 1996; Harnish, Bridges i Gump, 2017), a desna autoritarnost jedan je od najsnažnijih prediktora predrasuda prema drugim skupinama (Duckitt, 2001; Altemeyer, 1998). Autoritarne osobe u prosjeku imaju negativnije stavove prema cijelom nizu različitih grupa kao što su žene, homoseksualci, te pripadnici drugih rasa i etničkih skupina (Akrami i Ekehammar, 2006).

Već smo rekli kako je vrijednost radikalnog egalitarizma Županov smatrao preprekom

razvoju tržišnog gospodarstva. Tržišno gospodarstvo na Zapadu gotovo redovito ide zajedno s razvojem moderne demokracije čiji razvoj u Hrvatskoj, po Županovu, otežava autoritarna politička kultura koja proizlazi iz autoritarnosti kao još jedne dominantne društvene vrijednosti (Županov, 1995). Kako još uvijek nema istraživanja koja su pokušala ispitati povezanost egalitarnog sindroma i desne autoritarnosti, osvrnut ćemo se na istraživanja autoritarnosti u kontekstu postsocijalizma, u društvima čija je povijest donekle usporediva s hrvatskom.

Prvotna Altemeyerova istraživanja provedena su na sjevernoameričkim uzorcima, a psihologe je zanimalo s čime je desna autoritarnost povezana u društveno političkom kontekstu različitom od onog kakav je u Kanadi ili SAD-u. Ako je u SAD-u desna autoritarnost povezana s njihovim tradicionalnim i konvencionalnim vrijednostima laissez-faire individualizma i kapitalizma (Altemeyer, 1996; Harnish, Bridges i Gump, 2017), s čime će biti povezana u zemljama s poviješću komunizma poput primjerice Rusije? Rezultati pokazuju da autoritarne osobe u ruskom društvu imaju negativnije stavove prema demokratskim i ekonomskim reformama, to jest „ekonomskim, političkim i intelektualnim slobodama“ (McFarland, Ageyev i Djintcharadze, 1996), dok u isto vrijeme pokazuju i prokomunističku orijentaciju. Kao što vidimo iz godine u kojoj je provedeno istraživanje, povezanost je opstala i nakon raspada SSSR-a. Desna autoritarnost povezana je s potporom komunističkim ekonomskim principima i u rumunjskom (Krauss, 2002), mađarskom, te donekle u srpskom društvu (Todosijević, 2008).

Možemo reći da autoritarne osobe i na Zapadu i na Istoku pokazuju otpor prema demokratskim idejama i građanskim slobodama, dok je njihov stav o ekonomskim pitanjima pod većim utjecajem društvenog konteksta. U bivšim komunističkim zemljama osobe koje naglašavaju poštivanje tradicije, konformiranje i stabilnost ujedno će imati i pozitivnije stavove prema ekonomskoj redistribuciji, dok će situacija biti obrnuta u državama koje imaju tradiciju slobodnog tržišta (Barni, Vieno i Roccato, 2016). Takvi egalitarni stavovi u post-socijalističkim društvima motivirani su primarno konvencionalnošću (Hadarics, 2016; Duriez, Van Hiel i Kossowska, 2005), za koju smo već rekli da je važna komponenta desne autoritarnosti. Iz svega napisanog slijedi pretpostavka da ako je u hrvatskom društvu konvencionalna vrijednost radikalni egalitarizam, onda će visoko autoritarne osobe u hrvatskom društvu pokazivati i više radikalno egalitarne stavove, odnosno imati više rezultate na egalitarnom sindromu.

Druga mjera ideoloških stavova čiji nas odnos s egalitarnim sindromom zanima u ovom istraživanju je orijentacija na socijalnu dominaciju.

Orijentacija na socijalnu dominaciju

Teorija socijalne dominacije počinje od zaključka da se gotovo sva društva sastoje od različitih skupina koje tvore određenu hijerarhiju, pri čemu skupine na vrhu posjeduju neproporcionalno više društvenih dobara od drugih (Sidanius i Pratto, 1999). Društvena dobra uključuju sve materijalne i simboličke stvari kojima ljudi teže, od nekretnina do političke moći i socijalnog statusa. Postavlja se pitanje kako onda društva izbjegavaju stalne pobune i građanske ratove? Društva nastoje minimizirati međugrupne konflikte stvarajući konsenzus oko ideologija koje opravdavaju superiornost jedne grupe nad drugima (Pratto, Sidanius, Stallworth i Malle, 1994). Tu funkciju primjerice imaju meritokracija i protestantska radna etika u američkom društvu. Iz tih vrijednosti proizlazi ideja da bogatstvo ovisi isključivo o nečijoj sposobnosti i upornosti, a pritom je važno naglasiti da su takve ideje zastupljene i među objektivno diskriminiranim skupinama unutar društva (Sidanius i Pratto, 1999), te upravo iz takvog konsenzusa proizlazi snaga tih ideologija. Ljudi se razlikuju u svojim stavovima prema međugrupnim odnosima u društvu, pa neki podržavaju hijerarhijske odnose, dok drugi preferiraju jednakost među skupinama. Ti stavovi nazivaju se orijentacija na socijalnu dominaciju, te su uz desnu autoritarnost naj snažniji prediktor predrasuda prema drugim skupinama (Altemeyer, 1998; Duckit, 2001). Sidanius i Pratto (1999) zaključuju kako osobe koje preferiraju hijerarhijske međugrupne odnose, to jest osobe s visokim rezultatom na orijentaciji na socijalnu dominaciju, obično podržavaju i ideologije koje takve odnose opravdavaju, primjerice protestantsku etiku, nacionalizam ili rasizam. S druge strane, osobe koje preferiraju egalitarne odnose obično podržavaju ideologije koje su usmjerene na smanjenje razlika kao što su feminizam ili ideja o univerzalnim ljudskim pravima.

U početku je orijentacija na socijalnu dominaciju zamišljena kao jednodimenzionalan konstrukt (Sidanius i Pratto 1994), a kasnija su istraživanja, počevši od Josta i Thompsona (2000), često koristila dvofaktorsku strukturu. Pritom faktor grupne dominacije (SDO-D) predstavlja stavove prema grupnoj dominaciji, agresiji i kontroli drugih skupina (Jost i Thompson, 2000), dok se protivljenje jednakosti ili SDO-E, odnosi na stavove prema jednakosti općenito (Ho i sur., 2012). Navedene komponente različito dobro predviđaju različite druge konstrukte (Ho i sur., 2012; Kugler, Cooper i Nosek, 2010; Hindriks, Verkuyten i Coenders, 2014; Harnish, Bridges i Gump, 2017). Grupna dominacija više se odnosi na agresivne tendencije prema drugim skupinama pa tako ima veću povezanost s mjerama otvorenog rasizma, kao i s negativnim stavovima prema ženama i homoseksualcima nego što je to slučaj kod protivljenja jednakosti. Osobe koje preferiraju

grupnu dominaciju češće su nižeg stupnja obrazovanja i u prosjeku su autoritarnije te se može reći kako grupna dominacija predstavlja mjeru hostile diskriminacije. S druge strane, osobe koje imaju visoke rezultate na protivljenju jednakosti karakterizira suptilnije izražavanje predrasuda. One su manje sklone socijalnoj empatiji i prihvatanju ideja univerzalizma, kao i redistributivnim politikama. Za razliku od grupne dominacije, protivljenje jednakosti izraženije je kod osoba viših prihoda i višeg socijalnog statusa.

U kontekstu društva čija je prošlost bila obilježena naglašenim egalitarizmom, orijentacija na socijalnu dominaciju predstavlja zanimljiv konstrukt budući da, kao i kod desne autoritarnosti, glavna saznanja koja imamo o konstrukt potječu iz istraživanja provedenih na sjevernoameričkim i zapadnoeuropskim uzorcima. O njezinoj povezanosti s egalitarnim sindromom zasad nema istraživanja, no ono što znamo je da orijentacija na socijalnu dominaciju pokazuje snažnu pozitivnu povezanost s mjerama anti-egalitarizma (prema Sidanius, Levin, Liu i Pratto, 2000). S druge strane, ako obratimo pažnju na prirodu egalitarnog sindroma možemo reći kako je to specifičan oblik jednakosti. U njegovom slučaju jednakost ne proizlazi iz napretka onih koji nemaju, već iz oduzimanja onima koji imaju, bilo u materijalnom ili u intelektualnom smislu. U tome je različit od, primjerice, ideje o univerzalnim ljudskim pravima kod koje jednakost proizlazi upravo iz "uspona" onih koji su obespravljeni, dakle onih na dnu ljestvice. Ipak, ako je glavno obilježje ljudi koji postižu visoke rezultate na skali orijentacije na socijalnu dominaciju to da preferiraju hijerarhijsku strukturu društva, onda bismo očekivali da će bilo kakav oblik ujednačavanja takve strukture, odnosno egalitarizma, biti negativno povezan s navedenom preferencijom hijerarhijskog ustroja. Stoga očekujemo da će osobe koje imaju izraženiju orijentaciju na socijalnu dominaciju manje zastupati radikalno egalitarne stavove.

Povezanost sociodemografskih varijabli i egalitarnog sindroma

Istraživanje Štulhofera i Burića (2016) pokazalo je da su obilježja poput veličine prebivališta ispitanika, njihovog stupnja obrazovanja i profesionalnog statusa statistički značajni prediktori razine izraženosti egalitarnog sindroma, dok dob, spol i visina prihoda to nisu. Kako je radikalni egalitarizam vrijednost karakteristična za agrarna društva, spomenuti značajni prediktori tumače se kao „stupanj udaljenosti od agrarne zajednice“. Zbog karakteristika uzorka, koji je velikom većinom prikupljen na području grada Zagreba, umjesto veličine prebivališta uveli smo varijablu veličine mjesta rane socijalizacije, to jest veličinu mjesta u kojem je osoba provela najveći dio života do punoljetnosti. Očekuje se kako će ona biti negativno povezana s egalitarnim

sindromom, to jest da će osobe odrasle u većim naseljima imati manje radikalno egalitarne stavove. U skladu s prethodnim nalazima, pretpostavlja se i da će obrazovanje osobe manje zastupati vrijednosti radikalnog egalitarizma. Također, očekujemo kako visina prihoda, ovdje mjerena kao samoprocjena životnog standarda, neće biti značajno povezana s egalitarnim sindromom.

Politička orijentacija

Politička orijentacija u većini se društava označava u terminima lijevo-desno. Pritom se značenje takve orijentacije razlikuje između različitih društava, ali se i mijenja u istom društvu tijekom vremena. Prema Klingemmanu i Fuchsu (1990) značenje tih termina vezano je uz najznačajnije političke podjele u društvu, a njih obično možemo svrstati pod socijalnu (npr. pitanje imigracije) ili ekonomsku (npr. pitanje državne regulacije gospodarstva) dimenziju. U Hrvatskoj političke stavove karakterizira njihova jednostavnost te vezanost gotovo isključivo uz socijalnu dimenziju. Tako ćemo o nečijoj političkoj samoidentifikaciji najbolje moći zaključiti ako znamo što ta osoba misli o ulozi crkve i tradicije u društvu ili što misli o Anti Paveliću i Josipu Brozu Titu (Henjak, 2005). To znači da su religioznost i politička biografija obitelji („čiji je stari bija ustaša, a čiji partizan“) najvažnije odrednice političke orijentacije u hrvatskom društvu (Maldini, 2005). S druge strane, ranija istraživanja pokazuju kako „mjera ekonomskog određenja pojmova lijevo i desno nije primjerena za opise političkih opcija u Hrvatskoj“ (Rimac, 1998; str. 659). Novija istraživanja potvrđuju kako lijeve od desnih ne možemo razlikovati ni prema stavovima o egalitarizmu, ni prema stavovima o privatizaciji i državnom intervencionizmu (Sekulić, 2016). Na temelju toga očekujemo kako politička samoidentifikacija lijevo-desno neće biti povezana s egalitarnim sindromom.

Religioznost

Budući da religioznost i stav prema ulozi crkve predstavljaju važan čimbenik političke podjele (Sekulić, 2016), odlučili smo provjeriti povezanost religioznosti, operacionalizirane kao važnost vjere u osobnom životu, i zastupanja radikalno egalitarnih stavova. Prethodno je odnos religioznosti i ostalih društvenih vrijednosti ispitivao Sekulić (2012) te je u etapi istraživanja iz 2010. godine, provedenog na nacionalno reprezentativnom uzorku punoljetnih osoba, utvrdio pozitivnu povezanost od $r = .104$ između komponenata vrijednosti nacionalizam-religioznost i političko-ekonomski liberalizam. Osim izrazito niske međusobne povezanosti, stvaranje pretpostavki o povezanosti religioznosti i egalitarnog sindroma na temelju spomenutog

istraživanja otežava činjenica što religioznost i ekonomski liberalizam nisu promatrani kao zasebni konstrukti, a sama religioznost mjerena je drugačijom metodom nego u ovom istraživanju. Također, ekonomski liberalizam, odnosno stavovi prema privatnom vlasništvu, čini samo dio egalitarnog sindroma. Zbog toga ne možemo postaviti direktivnu hipotezu o odnosu religioznosti i egalitarnog sindroma.

CILJEVI, PROBLEMI I HIPOTEZE

Cilj ovog istraživanja bio je istražiti konstrukt egalitarnog sindroma na uzorku punoljetnih zaposlenih osoba kroz ispitivanje njegovog odnosa s mjerama ideoloških stavova, odnosno s desnom autoritarnošću i orijentacijom na socijalnu dominaciju. Također, želimo utvrditi doprinos ideoloških stavova, zajedno sa sociodemografskim čimbenicima, političkom orijentacijom i religioznošću, u predikciji egalitarnog sindroma. Stoga su postavljeni sljedeći problemi i hipoteze:

1. Ispitati povezanost desne autoritarnosti i orijentacije na socijalnu dominaciju s egalitarnim sindromom.

H1: Desna autoritarnost i egalitarni sindrom bit će pozitivno povezani. Autoritarnije osobe imat će izraženije radikalno egalitarne stavove.

H2: Orijehtacija na socijalnu dominaciju i egalitarni sindrom bit će negativno povezani. Osobe koje preferiraju hijerarhijsku strukturu društva imat će manje izražene radikalno egalitarne stavove.

2. Ispitati doprinos sociodemografskih varijabli, religioznosti i političke orijentacije, te desne autoritarnosti i orijentacije na socijalnu dominaciju u predikciji egalitarnog sindroma.

H3: Očekujemo značajan doprinos sociodemografskih varijabli u tumačenju rezultata postignutih na skali egalitarnog sindroma. Također očekujemo značajan i nezavisan doprinos varijabli desne autoritarnosti i orijentacije na socijalnu dominaciju.

METODA

Sudionici

Istraživanje je provedeno na uzorku od $N=261$ punoljetne zaposlene osobe, od čega 156 žena (60%) i 105 muškaraca (40%). Raspon dobi sudionika je bio od 19 do 64, dok je prosječna

životna dob iznosila 40 godina ($M=39.47$; $SD = 12.22$). Podaci za ostale sociodemografske varijable prikazani su u Tablici 1.

Tablica 1

Prikaz sociodemografskih karakteristika sudionika (N = 261)

		Frekvencije	Postoci
<i>Spol</i>	muškarci	105	40.2
	žene	156	59.8
<i>Stupanj obrazovanja</i>	završena osnovna škola	5	1.9
	završena srednja škola	131	50.2
	viša škola ili preddiplomski studij	32	12.3
	diplomski studij	75	28.7
	poslijediplomski studij	18	6.9
<i>Veličina mjesta rane socijalizacije</i>	naselje do 3000 stanovnika	51	19.6
	3000 – 10000 stanovnika	35	13.5
	10000 – 50000 stanovnika	38	14.6
	50000 – 100000 stanovnika	10	3.8
	grad s više od 100000 stanovnika	11	4.2
	grad Zagreb	115	44.2
<i>Samoprocjena životnog standarda</i>	Ispodprosječan	18	6.9
	Prosječan	189	72.4
	Iznadprosječan	54	20.7
<i>Politička orijentacija</i>	Lijevo	44	16.9
	Centar	28	10.8
	Desno	48	18.6
	Neopredijeljeni	139	53.7

Instrumenti

Egalitarni sindrom

Za ispitivanje egalitarnog sindroma korištena je Skala egalitarnog sindroma (SEMA-27) koja sadržava 27 čestica koje pokrivaju svih sedam komponenata navedenih u originalnoj koncepciji egalitarnog sindroma (Štulhofer i Burić, 2015). To su perspektiva ograničenog dobra (tri čestice; *Država bi trebala intervenirati kad god se neki pojedinci ili grupe bogate brže od drugih*), redistributivna etika (tri čestice; *Nasljeđivanje vrlo vrijedne imovine trebalo bi drastično oporezivati*), norma egalitarne raspodjele (tri čestice; *Nedopustivo je da netko ima 10 puta veću plaću od prosječne*), opsesija o privatniku (devet čestica; *Hrvatski poduzetnici žele se samo na brzinu obogatiti, a ne djelovati u korist društva u kojem žive*), antiprofesionalizam (tri čestice; *Znanje na koje se stručnjaci pozivaju često je vrlo upitno*), intelektualna uravnilovka (tri čestice; *Promjene zastupaju oni koji se njima mogu okoristiti*) i antiintelektualizam (tri čestice; *Uloga intelektualaca u društvu je bitno precijenjena*). Prilikom validacije upitnika na uzorku studenata (Štulhofer i Burić, 2015), ali i na nacionalnom probabilističkom uzorku (Štulhofer i Burić, 2016) potvrđen je egalitarni sindrom kao dimenzija višeg reda koju čine latentne dimenzije perspektiva ograničenog dobra, redistributivna etika, norma egalitarne raspodjele, opsesija o privatniku i intelektualni egalitarizam. Opsesija o privatniku i intelektualni egalitarizam su latentne dimenzija drugog reda pri čemu opsesija o privatniku visoko saturira podkomponente fobija bogaćenja, državno-vlasnički kompleks i antipoduzetnički mentalitet, dok intelektualni egalitarizam obuhvaća antiprofesionalizam, intelektualnu uravnilovku i antiintelektualizam. Na čestice u upitniku (npr. *Uloga intelektualaca u društvu je bitno precijenjena* ili *Treba zabraniti privatizaciju preostalih poduzeća u državnom vlasništvu*) odgovara se pomoću skale Likertovog tipa, od 1 do 5 (1 = uopće se ne slažem, 5 = u potpunosti se slažem), a ukupni rezultat računa se kao prosjek odgovora pri čemu viši rezultat upućuje na veće zastupanje radikalno egalitarnih stavova. Na studentskom uzorku pouzdanost izračunata kao Cronbachov indeks unutrašnje konzistencija iznosila je $\alpha = .89$ (Štulhofer i Burić, 2015), a u ovom istraživanju iznosi $\alpha = .91$.

Desna autoritarnost

Za mjerenje desne autoritarnosti korištena je kratka verzija skale desne autoritarnosti od 15 čestica koju je razvila Zakrisson (2005). Osim razlike u broju čestica, skala se razlikuje od Altemeyerove (1998) po tome što su same čestice kraće i jednostavnije, koriste se manje ekstremni termini te se čestice ne odnose na specifične grupe. Za odgovaranje se koristi skala Likertovog tipa

od 1 do 7 (1 = u potpunosti se ne slažem, 7 = u potpunosti se slažem), dok se ukupni rezultat formira kao prosjek odgovora te pritom viši rezultat upućuje na više izraženu desnu autoritarnost. Nakon što smo proveli faktorsku analizu i analizu psihometrijskih svojstava zadržano je sedam čestica (npr. *Potrebno je cenzurirati medije kako ljudi ne bi dolazili u dodir s destruktivnim i odvratnim informacijama*) u podlozi kojih stoji jedan faktor koji objašnjava 45% varijance. Pouzdanost skale u ovom istraživanju iznosi $\alpha = .80$.

Orijentacija na socijalnu dominaciju

Orijentacija na socijalnu dominaciju mjerena je pomoću *Skale orijentacije na socijalnu dominaciju* (Pratto i sur., 1994; adaptirali Maričić, Franc i Šakić, 2008), koju čini 16 čestica na koje se odgovara pomoću Likertove skale od 1 do 7 (1 = u potpunosti se ne slažem, 7 = u potpunosti se slažem). Ukupni rezultat izražen je kao prosjek odgovora na svaku od čestica, pri čemu viši rezultat upućuje na veću orijentaciju na socijalnu dominaciju. U podlozi rezultata nalaze se dva faktora koja smo spomenuli u uvodu, a to su faktor protivljenja jednakosti, čije se čestice obrnuto boduju (SDO – E; npr. *Društvenu jednakost bi trebalo povećati.*), i faktor grupne dominacije (SDO – D; npr. *Da bi se u životu napredovalo ponekad je nužno tlačiti druge grupe.*). U nekim istraživanjima na hrvatskim uzorcima ta dva faktora bila su dovoljno snažno povezana da ih se moglo shvatiti kao jedan konstrukt (Jakšić, 2014; Jelavić, 2017)., dok ih u ovom istraživanju moramo tretirati kao dva različita konstrukta budući da je njihova povezanost niska i neznčajna ($r = .10$; $p > .05$) To znači da osobe u isto vrijeme mogu preferirati dominaciju jedne grupe nad drugom, ali se i zalagati za jednakost. Nakon provedene faktorske analize u ovom je istraživanju zadržano svih osam čestica koje čine faktor grupne dominacije, te šest čestica koje čine faktor protivljenja jednakosti. Jednofaktorskom strukturom objašnjeno je 45% varijance u slučaju konstrukta grupne dominacije i 48% u slučaju protivljenja jednakosti. Pouzdanost skale SDO-D iznosi $\alpha = .82$, dok je pouzdanost skale SDO-E $\alpha = .77$.

Upitnik sociodemografskih podataka

Upitnikom sociodemografskih podataka prikupili smo informacije o dobi i spolu ispitanika, stupnju obrazovanja, veličini mjesta rane socijalizacije i samoprocijenjenom životnom standardu. Politička orijentacija mjerena je pomoću jedne čestice na skali od 1 do 5 koja je predstavljala kontinuum *lijevo-desno*. Točka “3” označavala je političku orijentaciju “centar”,

postojala je opcija “nisam politički opredijeljen/a”, a viši rezultat upućivao je na više desnu političku orijentaciju. U slučaju procjene religioznosti ispitanici su na pitanje “Koliko Vam je vjera važna u životu?” odgovarali također na kontinuumu od 1 do 5, od “uopće mi nije važna” do “izrazito mi je važna”. Viši rezultat upućuje na veću važnost vjere u osobnom životu ispitanika.

Postupak

Istraživanje je provedeno u svibnju i lipnju 2018. godine. Pomoćnici u istraživanju bili su studenti psihologije koji su prikupljali podatke te su za to dobili bodove iz Sudjelovanja u istraživanjima koji su jedan od uvjeta za završetak studija. U zamjenu za jedan bod, to jest eksperimentalni sat, trebali su prikupiti četiri ispitanika te je na taj način sakupljen prigodni uzorak punoljetnih zaposlenih osoba. Kako se kod ovakvog prikupljanja podataka često dobije neproporcionalno velik udio visoko obrazovanih ljudi, uputa studentima je bila da barem četvrtina ispitanika koje prikupe mora imati najviše završenu srednju školu. Upitnici su bili u formi papir-olovka, a za njihovo ispunjavanje bilo je potrebno oko 15 minuta. U uputama samim ispitanicima zagarantirana im je anonimnost kao i korištenje podataka isključivo u znanstvene svrhe te im je rečeno kako samim nastavljanjem ispunjavanja upitnika pristaju na istraživanje.

REZULTATI

U Tablici 2 prikazani su deskriptivni podaci upitnika koji su korišteni u daljnjoj analizi. Na temelju deskriptivnih podataka možemo zaključiti kako su rezultati na skali egalitarnog sindroma nešto niži u odnosu na istraživanje provedeno na nacionalnom probabilističkom uzorku (Štulhofer i Burić, 2016) gdje je prosječna vrijednost iznosila $M=3.87$. Prosjeci na skalama grupne dominacije i protivljenja jednakosti u skladu su s rezultatima dobivenima prilikom validacije na hrvatskom uzorku (Maričić, Franc i Šakić, 2008) te upućuju na nižu izraženost orijentacije na socijalnu dominaciju.

Prvi problem u istraživanju bio je ispitati povezanost egalitarnog sindroma s desnom autoritarnošću i orijentacijom na socijalnu dominaciju. Iz Tablice 3, u kojoj su prikazane interkorelacije svih varijabli uključenih u istraživanje, možemo vidjeti kako su egalitarni sindrom i desna autoritarnost značajno pozitivno povezani ($r = .26$; $p < .01$) što je u skladu s postavljenom hipotezom da će autoritarnije osobe više zastupati radikalno egalitarne stavove. Kod orijentacije na socijalnu dominaciju, faktori grupne dominacije i protivljenja jednakosti također su statistički značajno povezani s egalitarnim sindromom, ali u različitom smjeru.

Grupna dominacija pozitivno korelira s egalitarnim sindromom ($r = .31$; $p < .01$), dok je korelacije protivljenja jednakosti i egalitarnog sindroma negativna ($r = -.45$; $p < .01$). Osobe s višim rezultatom na grupnoj dominaciji više zastupaju radikalno egalitarne stavove, dok je istovremeno egalitarni sindrom manje izražen kod osoba koje postižu više rezultate na protivljenju jednakosti.

Tablica 2

Deskriptivni podaci upitnika egalitarnog sindroma, desne autoritarnosti, grupne dominacije i protivljenja jednakosti

	Broj čestica	Min	Max	Teorijski raspon skale	M	SD
<i>SEMA - 27</i>	27	1.33	4.85	1 – 5	3.29	0.64
<i>RWA</i>	7	1	7.00	1 – 7	3.38	1.17
<i>SDO-D</i>	8	1	6.25	1 – 7	2.62	1.09
<i>SDO-E</i>	6	1	6.33	1 – 7	2.56	1.08

Legenda: SEMA-27 = Skala egalitarnog sindroma; RWA = Desna autoritarnost; SDO-D = Grupna dominacija; SDO-E = Protivljenje jednakosti

Drugi problem bio je ispitati doprinos desne autoritarnosti i orijentacije na socijalnu dominaciju, zajedno sa sociodemografskim varijablama, religioznošću i političkom orijentacijom, u predviđanju stupnja izraženosti egalitarnog sindroma. U tu svrhu provedena je hijerarhijska regresijska analiza. Budući da je pri ispitivanju društveno relevantnih stavova važno kontrolirati doprinos sociodemografskih varijabli, one su unesene u prvom koraku. Iako bivarijatne korelacije varijabli religioznost i politička orijentacija s egalitarnim sindromom nisu statistički značajne, one su uvedene u drugom koraku analize jer su statistički značajno povezane sa sociodemografskom varijablom stupanj obrazovanja čija korelacija s egalitarnim sindromom iznosi $r = -.53$; $p < .01$. Treći blok čine desna autoritarnost, grupna dominacija i protivljenje jednakosti. Rezultati su prikazani u Tablici 4.

Tablica 3

Interkorelacija svih varijabli korištenih u istraživanju ($N=261$)

Varijabla	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	Egalitarni sindrom
1. Spol	.14*	.01	-.07	.02	.06	-.09	-.01	-.10	-.07	.07
2. Dob		.03	-.01	.06	.14*	-.14	.02	-.18**	.03	.07
3. Obrazovanje			.36**	.21**	-.17**	-.40**	-.35**	-.29**	.21**	-.53**
4. Životni standard				.03	-.01	.02	-.13*	-.13*	.13*	-.25**
5. Rana socijalizacija					-.12	-.11	-.22**	-.16*	.08	-.16**
6. Religioznost						.65**	.65**	.16*	.09	.09
7. Politička orijentacija							.65**	.31**	.18	.03
8. RWA								.35**	.11	.26**
9. SDO - D									.10	.31**
10. SDO – E										-.45**
11. Egalitarni sindrom										

* $p < .05$; ** $p < .01$; Legenda: RWA = desna autoritarnost, SDO-D = grupna dominacija, SDO-E = protivljenje jednakosti; Spol (0=muški, 1=ženski)

Tablica 4

Doprinos sociodemografskih varijabli, političke orijentacije, religioznosti, desne autoritarnosti, grupne dominacije i protivljenja jednakosti u predviđanju egalitarnog sindroma: rezultati hijerarhijske regresijske analize ($N=261$)

Prediktori	Egalitarni sindrom		
	1. korak	2. korak	3. korak
	β	β	β
Spol	.09	.08	.17*
Dob	.08	.06	.09
Stupanj obrazovanja	-.49**	-.57**	-.37**
Životni standard	-.14	-.11	-.06
Veličina mjesta rane socijalizacije	-.11	-.10	-.12
Religioznost		.02	-.06
Politička orijentacija		-.20	-.15
RWA			.12
SDO-D			.26**
SDO-E			-.39**
R^2	.37**	.40**	.53**
ΔR^2		.03	.13**

* $p < .05$; ** $p < .01$; Legenda: RWA = desna autoritarnost, SDO-D = grupna dominacija, SDO-E = protivljenje jednakosti

Varijablama korištenima u ovom istraživanju moguće je objasniti 53% varijance egalitarnog sindroma. Pritom sociodemografske varijable imaju najveći relativni doprinos u predikciji egalitarnog sindroma te objašnjavaju 37% varijance. Kao jedini statistički značajan samostalni prediktor u prvom koraku ističe se stupanj obrazovanja ($\beta = -.49$; $p < 0.01$) što znači da obrazovanije osobe manje zastupaju radikalno egalitarne stavove. Ostale sociodemografske varijable iz prvog bloka (spol, dob, životni standard i veličina mjesta rane socijalizacije) ne doprinose značajno predikciji egalitarnog sindroma. Uvođenjem varijabli religioznost i politička orijentacija nije došlo do značajne promjene u postotku objašnjene varijance ($\Delta R^2 = .03$; $p > .05$). Uloga vjere u osobnom životu, kao ni politička orijentacija *lijevo - desno* nisu povezani s

egalitarnim sindromom. U trećem koraku, nakon što su u predikciju uključene varijable desne autoritarnosti, grupne dominacije i protivljenja jednakosti, objašnjeno je dodatnih statistički značajnih 13% varijance egalitarnog sindroma. Kao značajni prediktori pokazali su se grupna dominacija ($\beta = .26$; $p < .01$) u pozitivnom smjeru te protivljenje jednakosti ($\beta = -.39$; $p < .01$) u negativnom smjeru. S druge strane desna autoritarnost ($\beta = .12$; $p > .05$) nema značajan doprinos u predikciji egalitarnog sindroma. Ako parcijaliziramo utjecaj stupnja obrazovanja, povezanost autoritarnosti i egalitarnog sindroma postaje neznačajna ($r_{xy, z} = .11$; $p > .05$). Nakon uvođenja zadnjeg bloka varijabli, stupanj obrazovanja ostao je značajan prediktor ($\beta = -.37$; $p < .01$). Također, u zadnjem koraku varijabla spola dostiže statističku značajnost ($\beta = .17$; $p < .05$) što upućuje na to da je, uzevši sve druge varijable u obzir, muški spol povezan s nižim stupnjem egalitarnog sindroma.

Zaključno, značajni nezavisni prediktori egalitarnog sindroma su stupanj obrazovanja, spol, grupna dominacija i protivljenje jednakosti. Također, sociodemografske varijable ($\Delta R^2 = .37$) pokazuju se kao relativno važniji prediktori egalitarnog sindroma u odnosu na ispitivane ideološke stavove ($\Delta R^2 = .13$).

RASPRAVA

U ovom istraživanju prvi problem bio je ispitati povezanost egalitarnog sindroma s desnom autoritarnošću i orijentacijom na socijalnu dominaciju. Bivarijatne korelacije pokazuju značajnu pozitivnu povezanost egalitarnog sindroma i desne autoritarnosti što je u skladu s postavljenom hipotezom i upućuje na to da autoritarnije osobe više zastupaju radikalno egalitarne stavove. S druge strane, hipoteza o negativnoj povezanosti egalitarnog sindroma i orijentacije na socijalnu dominaciju djelomično je potvrđena. U istraživanju smo dobili dva nezavisna faktora u podlozi orijentacije na socijalnu dominaciju, faktor grupne dominacije i faktor protivljenja jednakosti, koji su s egalitarnim sindromom povezani u različitim smjerovima. Tako grupna dominacija pozitivno korelira s egalitarnim sindromom, dok je korelacija protivljenja jednakosti i egalitarnog sindroma negativna.

Nakon provedene hijerarhijske regresijske analize utvrđeno je da se pozitivna povezanost desne autoritarnosti i egalitarnog sindroma u potpunosti može objasniti sociodemografskim varijablama, prije svega stupnjem obrazovanja. Kako bismo pokušali dati odgovor na pitanje zašto desna autoritarnost i zastupanje radikalno egalitarnih stavova u Hrvatskoj nisu povezani, odnosno zašto desna autoritarnost ne doprinosi predikciji egalitarnog sindroma povrh sociodemografskih

varijabli, kratko ćemo se osvrnuti na specifičnosti Istočne Europe koje proizlaze iz njezine socijalističke povijesti.

Politički prostor u Istočnoj Europi, odnosno u post-socijalističkim društvima, dosta se razlikuje od onog na Zapadu. U zemljama Zapadne Europe politička podjela redovito obuhvaća i kulturalnu i ekonomsku dimenziju pa postoje stranke koje okupljaju socijalno konzervativne a ujedno i ekonomski liberalne glasače, dok druga strana okuplja socijalno liberalne glasače koji zagovaraju veću ulogu države u regulaciji tržišta. Na istoku je takva podjela puno manje strukturirana. Pritom ne samo da se post-socijalističke zemlje razlikuju od zemalja Zapadne Europe, već i među njima samima postoje velike razlike ovisno o njihovoj povijesti te procesu prelaska iz komunizma na tržišno gospodarstvo i demokraciju (Aspelund, Lindeman i Verkasalo, 2013; Markowski, 1997). Tako je primjerice u 90-tima u Češkoj osnova političke podjele bio ekonomski populizam, to jest zadržavanje snažne uloge države u gospodarstvu, nasuprot ekonomskom liberalizmu, dok je u Poljskoj to bila religioznost nasuprot sekularizmu (Markowski, 1997). Za Hrvatsku možemo reći da i unutar skupine postsocijalističkih zemalja predstavlja specifičan slučaj. Jedina je država čiji je prijelaz na demokraciju i slobodno tržište bio obilježen ratnim sukobom te pobjedom u njemu (Jović, 2017). Kako je sukob bio međuetnički nije čudno da su ekonomske debate i rasprave ostale u sjeni nacionalnog pitanja i religioznosti koje su tako postale osnova političke podjele. Na tragu toga su i rezultati ovog istraživanja. Obratimo li pažnju na varijablu političke orijentacije, vidjet ćemo da religioznost i autoritarnost visoko koreliraju s desnom političkom orijentacijom. S druge strane, pitanje radikalnog egalitarizma ne predstavlja nešto po čemu se razlikuju lijevi i desni. Takvi nalazi su u skladu s prethodnim istraživanjima gdje je pokazano kako ekonomske teme ne predstavljaju bitnu odrednicu političke orijentacije (Rimac, 1998; Sekulić, 2016). Možemo reći kako za razliku od stavova vezanih uz poštivanje tradicije, konvencionalnost i religioznost, stavovi objedinjeni egalitarnim sindromom, odnosno ekonomski stavovi kao i stavovi o poduzetnicima, stručnjacima i intelektualcima, nisu uklopljeni u hrvatski politički prostor. Stoga autoritarnost i zastupanje vrijednosti radikalnog egalitarizma nisu međusobno povezani.

Iz same koncepcije orijentacije na socijalnu dominaciju na prvi pogled bismo očekivali jasnu negativnu povezanost s radikalnim egalitarizmom. Budući da osobe visoko na orijentaciji na socijalnu dominaciju podržavaju hijerarhijske međugrupne odnose, to jest smatraju kako neke grupe trebaju biti na vrhu, a neke na dnu, očekivali bismo da će manje zastupati radikalno

egalitarne stavove. U ovom je istraživanju utvrđena dvofaktorska struktura konstrukta orijentacije socijalnoj dominaciji, te su u daljnoj analizi faktor grupne dominacije i faktor protivljenja jednakosti promatrani zasebno budući da u ovom istraživanju nisu bili međusobno povezani. Rezultati hijerarhijske regresijske analize pokazuju da su i grupna dominacija i protivljenje jednakosti statistički značajni nezavisni prediktori. Protivljenje jednakosti negativno je povezano s egalitarnim sindromom i ujedno je najjači nezavisni prediktor egalitarnog sindroma. Iz toga možemo zaključiti kako osobe koje se protive jednakosti među grupama, koje smatraju kako ravnopravnost nije nešto što bi trebalo biti ideal kojem društvo teži, manje zastupaju radikalno egalitarne stavove. No radikalni egalitarizam je istovremeno pozitivno povezan s grupnom dominacijom, to jest, više je izražen kod osoba koje vjeruju kako jedna grupa treba dominirati nad ostalima. Nalaz se čini pomalo kontradiktornim, no možda ga je moguće objasniti ako uzmemo u obzir samu prirodu koncepta radikalnog egalitarizma kao i načine na koji se grupna dominacija može očitovati u društvu.

Prethodna istraživanja orijentacije na socijalnu dominaciju bavila su se i ispitivanjem međugrupnih stavova, odnosno stavova pripadnika podređene grupe prema nadređenoj grupi. Zaključak je kako povezanost orijentacije na socijalnu dominaciju i međugrupnih stavova ovisi o percipiranoj legitimnosti hijerarhijske strukture. Uzmimo za primjer etničku većinu i manjinu kao dvije skupine koje se često nalaze u hijerarhijskom odnosu unutar različitih društava, pri čemu je obično većina nadređena manjini. Duckitt (2001) govori kako će u situaciji kada je percipirana legitimnost sustava visoka, pripadnici manjine koji su visoko na orijentaciji na socijalnu dominaciju imati pozitivnije stavove prema pripadnicima većine nego prema pripadnicima manjine iako su i sami dio te skupine. Nasuprot tome, u situaciji kada se nadređeni položaj većine smatra izrazito nelegitimnim, veća orijentacija na socijalnu dominaciju kod pripadnika manjine bit će povezana s negativnim stavovima prema većini. U tom slučaju oni ne samo da vjeruju kako trebaju biti izjednačeni s većinom već vjeruju kako trebaju nad njom dominirati.

I dok radikalni egalitarizam ne bismo mogli baš protumačiti kao želju za dominacijom, on sigurno uključuje određeni stupanj animoziteta prema skupinama kao što su poduzetnici, intelektualci ili bogati. Kao što smo već spomenuli, jedna od glavnih karakteristika radikalnog egalitarizma je to što predstavlja ujednačavanje „prema dolje“ odnosno ujednačavanje „u siromaštvu“. Dakle, mehanizam kojim se nastoji postići jednakost nije napredak onih na dnu, već oduzimanje od onih na vrhu. Pozicija onih koji se nalaze na vrhu hijerarhije, posebice bogatih i

poduzetnika, u Hrvatskoj se često smatra nelegitimnom, a jedan od razloga je korumpirani proces privatizacije tijekom 90-ih. U takvoj situaciji želja za kontrolom drugih grupa, koja je u osnovi konstrukta grupne dominacije (Jost i Thompson, 2000), može se očitovati kao želja za „svrgavanjem“ grupa na vrhu s njihovog nelegitimnog položaja. To se onda odražava i na veće zastupanje radikalno egalitarnih stavova koji djeluju u istom smjeru, to jest u smjeru veće kontrole nad takvim grupama.

Istraživanja pokazuju kako stavovi o ekonomiji i egalitarizmu ne čine bitnu osnovicu političkog opredjeljenja građana Hrvatske (Henjak, 2005; Sekulić, 2016). Rezultati ovog istraživanja u skladu su s tim zaključcima budući da politička orijentacija nije povezana s egalitarnim sindromom. Možemo reći kako ni 27 godina nakon proglašenja nezavisnosti i prijelaza na tržišno gospodarstvo pitanja meritokracije i ekonomske teme ne predstavljaju bitnu osnovu političke orijentacije.

Religioznost smo mjerili zato što predstavlja jednu od važnih podjela unutar hrvatskog društva. Rezultati pokazuju kako je važnost vjere visoko povezana s desnom autoritarnošću i desnom političkom orijentacijom, dok povezanost sa zastupanjem radikalno egalitarnih stavova ne postoji.

Od ispitivanih ideoloških stavova desne autoritarnosti, grupne dominacije i protivljenja jednakosti važnijim su se prediktorima egalitarnog sindroma pokazale sociodemografske varijable. Tako je, uz protivljenje jednakosti, stupanj obrazovanja najснаžniji prediktor egalitarnog sindroma u ovom skupu varijabli. Više obrazovani manje zastupaju radikalno egalitarne stavove. Obrazovanje pruža određenu fleksibilnost i olakšava snalaženje u modernom društvu te su stoga radikalno egalitarni stavovi posebno ograničavajući za visoko obrazovane osobe. U društvu u kojem je radikalni egalitarizam jedna od osnovnih vrijednosti, obrazovane osobe osjećaju najveću relativnu deprivaciju pa radikalni egalitarizam možemo shvatiti kao neku verziju *staklenog stropa*. Uz to što objašnjava povezanost autoritarnosti i egalitarnog sindroma, stupanj obrazovanja objašnjava i povezanost životnog standarda kao i mjesta rane socijalizacije s egalitarnim sindromom.

Bivarijatna korelacija spola i egalitarnog sindroma pokazala se neznčajnom, no dodavanjem varijabli desne autoritarnosti, grupne dominacije i protivljenja jednakosti u zadnjem koraku hijerarhijske regresijske analize ta povezanost dostiže statističku značajnost te je pritom njezin beta-koeficijent u odnosu na druge varijable relativno visok. To upućuje na manju

zastupljenost egalitarnog sindroma kod osoba muškog spola. Isključivanjem i uključivanjem varijabli u zadnjem koraku hijerarhijske regresijske analize utvrđeno je kako je za promjenu značajnosti odgovorna varijabla protivljenja jednakosti čija je korelacija sa spolom niska i neznčajna. Moguće objašnjenje je da protivljenje jednakosti smanjuje količinu neobjašnjene varijance egalitarnog sindroma te time povećava značajnost varijable spola kao prediktora.

Podaci pokazuju da se s obzirom na dob ispitanici ne razlikuju u zastupanju radikalno egalitarnih stavova. Ti su rezultati u skladu s istraživanjem Štulhofera i Burića (2016) i s našim očekivanjima. Kao moguće objašnjenje nepostojanja povezanosti dobi i egalitarnog sindroma Štulhofer i Burić (2016) nude hipotezu o rastu radikalnog egalitarizma kod mladih koji je potaknut rastućom nesigurnošću te sveprisutnim utjecajem nepravilnosti iz doba pretvorbe i privatizacije. Također je moguće da razlike ne postoje zbog smanjivanja radikalnog egalitarizma kod starije populacije kao posljedice njihovog nastojanja da odbace nametnute socijalističke vrijednosti. Pod pretpostavkom da će u Hrvatskoj biti sve više poduzetnika koji su svoj položaj stekli na tržištu, a ne putem političkih veza, bit će zanimljivo promatrati radikalni egalitarizam kod još mlađe populacije kojoj prva asocijacija na riječ poduzetnik neće biti, primjerice, Miroslav Kutle. Isto tako, potrebna su longitudinalna istraživanja kako bismo mogli razlikovati utjecaj starenja od utjecaja generacijske kulture i kulturnih promjena (Štulhofer i Burić, 2016).

Kritički osvrt i prijedlozi za buduća istraživanja

Glavni nedostaci istraživanja odnose se na korištene upitnike. Orijentacija na socijalnu dominaciju ispitivana je pomoću skale od 16 čestica pri čemu ih je osam formulirano u pozitivnom smjeru, dok je ostalih osam formulirano u negativnom smjeru. Problem predstavlja što su sve čestice koje čine faktor grupne dominacije ujedno i pozitivno formulirane, dok su sve čestice koje čine faktor protivljenja jednakosti negativno formulirane. Postavlja se pitanje koliko međusobno nepovezani faktori grupne dominacije i protivljenja jednakosti proizlaze iz stvarne razlike u sadržaju čestica, a koliko iz stila odgovaranja. Uzmemo li u obzir da su i sve čestice u upitniku egalitarnog sindroma afirmativne umanjuje se valjanost dane interpretacije o povezanosti radikalnog egalitarizma i grupne dominacije, odnosno protivljenja jednakosti. Kod upitnika desne autoritarnosti, stil odgovaranja predstavljao je važan faktor, pa je zbog toga nakon faktorske analize ostavljeno samo sedam čestica, četiri pozitivno i tri negativno formulirane, koje su imale dobra psihometrijska svojstva.

Drugi nedostatak vezan je uz redoslijed kojim su ispitanici rješavali upitnike pri čemu je

upitnik orijentacije na socijalnu dominaciju uvijek slijedio nakon skale egalitarnog sindroma. U upitniku orijentacije na socijalnu dominaciju se ne specificira o kojoj se skupini radi budući da je namijenjen mjerenju općenitih stavova o međugrupnim odnosima. S druge strane, čestice kojima se mjeri egalitarni sindrom odnose se na određene društvene grupe poput intelektualaca, poduzetnika i bogatih pa je zato moguće da su prilikom odgovaranja na upitnik orijentacije na socijalnu dominaciju ispitanici bili udešeni na razmišljanje o tim grupama. Iz toga proizlazi da njihovi odgovori u upitniku orijentacije na socijalnu dominaciju možda nisu odražavali njihov općenit stav o hijerarhijskoj strukturi međugrupnih odnosa, već su u određenoj mjeri bili odraz njihova stava o specifičnim grupama koje se spominju u upitniku egalitarnog sindroma. Tom problemu moglo se doskočiti rotacijom upitnika što bi omogućilo valjaniju interpretaciju dobivenih rezultata. Vezano uz same ispitanike, podaci su većinom prikupljeni na području grada Zagreba pri čemu su uključene samo zaposlene osobe što otežava generalizaciju nalaza na ostale populacije.

Konstrukti desne autoritarnosti i orijentacije na socijalnu dominaciju razvijeni su na Zapadu, pa je zato moguće da su puno prikladniji za analiziranje političkog konteksta zemalja Zapadne Europe i Sjeverne Amerike. Zbog toga neki istraživači (Aspelund, Lindman i Verkasalo, 2013.) smatraju kako se politički stavovi u bivšim socijalističkim zemljama mogu bolje analizirati ispitivanjem vrijednosti koje stoje u njihovoj podlozi.

Buduća istraživanja svakako trebala bi pokušati utvrditi osnovu egalitarnog sindroma u različitim populacijama. Primjerice, je li on zaista kod visoko obrazovanih proizlazi iz osjećaja relativne deprivacije kao što je tu pretpostavljeno i javlja li se kod mladih baš kao odgovor na rastuću nesigurnost. Smatram kako bi nam u tome dosta mogla pomoći kvalitativna istraživanja koje bi nam dala veći uvid u pozadinu egalitarnog sindroma. Također, u situaciji kada osnovu sve većeg broja političkih kampanja u svijetu čini borba protiv percipiranih elita, a demokracija se shvaća samo kao vladavina većine pri čemu se pridjev *liberalna* zanemaruje, korisna bi bila istraživanja koja bi utvrdila povezanost radikalnog egalitarizma s mjerama političkog populizma, kao i s mjerama političke tolerancije, međugrupnog povjerenja i socijalnog kapitala kao psiholoških osnova demokracije (Sullivan i Transue, 1999).

ZAKLJUČAK

Županov je vrijednost radikalnog egalitarizma smatrao dominantnom društvenom vrijednošću u jugoslavenskom, te kasnije u hrvatskom društvu. Za njega ona predstavlja prepreku

modernizaciji društva, poglavito u smislu razvoja tržišne ekonomije. Ovim istraživanjem željeli smo istražiti konstrukt radikalnog egalitarizma ispitivanjem njegovih veza s ideološkim stavovima desne autoritarnosti i orijentacije na socijalnu dominaciju, pri čemu su u analizu bile uključene varijable religioznost i politička orijentacija, kao i sociodemografske karakteristike. Rezultati pokazuju kako desna autoritarnost, nakon kontrole sociodemografskih varijabli, nije povezana sa zastupanjem radikalno egalitarnih stavova. S druge strane, dva faktora u podlozi orijentacije na socijalnu dominaciju, grupna dominacija i protivljenje jednakosti, imaju nezavisan doprinos u objašnjenju egalitarnog sindroma ali u različitim smjerovima. Tako osobe koje se općenito protive jednakosti manje zastupaju stavove uključene u egalitarni sindrom, dok su isti više izraženi kod osoba koje pokazuju tendenciju ka dominaciji te kontroli drugih skupina. U odnosu na ideološke stavove, veći doprinos objašnjenju egalitarnog sindroma imaju sociodemografske varijable, pri čemu se kao značajni prediktori u zadnjem koraku hijerarhijske regresijske analize ističu spol i stupanj obrazovanja. Obrazovanije osobe, kao i osobe muškog spola, manje zastupaju radikalno egalitarne stavove. Različiti stavovi o radikalnom egalitarizmu nisu se pokazali kao značajna osnova političke orijentacije lijevo-desno, te nisu povezani s religioznošću.

S obzirom na relativnu novost operacionalizacije ovog konstrukta, kao i na nedostatke ovog istraživanja, potrebno je još ispitivanja kako bi se dobila jasnija slika o položaju radikalnog egalitarizma u kontekstu političke psihologije.

LITERATURA

- Akrami, N. i Ekehammar, B. (2006). Right-Wing Authoritarianism and Social Dominance Orientation. *Journal of Individual Differences*, 27, 117-126.
- Altemeyer, B. (1998). The Other "Authoritarian Personality". *Advances in Experimental Social Psychology*, 30, 47 - 92.
- Altemeyer, B. (1996). *The Authoritarian Spectre*. Cambridge: Harvard University Press.
- Aspelund, A., Lindeman, M. i Verkasalo, M. (2013). Political Conservatism and Left–Right Orientation in 28 Eastern and Western European Countries. *Political Psychology*, 34 (3), 409-417.
- Barni, D., Vieno, A. i Roccato, M. (2016). Living in a Non-Communist Versus in a Post-Communist European Country Moderates the Relation Between Conservative Values and Political Orientation: A Multilevel Study. *European Journal of Personality*, 30, 92-104.
- Burić, I. i Štulhofer, A. (2016). In Search of the Egalitarian Syndrome: Cultural Inertia in Croatia?. *Financial Theory and Practice*, 40 (4), 361-382.
- Dolenc, D. (2014). Preispitivanje "egalitarnog sindroma" Josipa Županova. *Politička misao*, 51 (4), 41-64.
- Duckitt, J. I Sibley, C. G. (2014). Personality, Ideological Attitudes, and Group Identity as Predictors of Political Behavior in Majority and Minority Ethnic Groups. *Political Psychology*, 37 (1), 109-124.
- Duckitt, J. (2001). A Dual-Process Cognitive-Motivational Theory of Ideology and Prejudice. U M. P. Zanna (Ur.), *Advances in Experimental Social Psychology*, 33, (str. 41-113). San Diego: Academic Press.
- Duriez, B., Van Hiel, A. i Kossowska, M. (2005). Authoritarianism and Social Dominance in Western and Eastern Europe: The Importance of the Sociopolitical Context and of Political Interest and Involvement. *Political Psychology*, 26 (2), 299-320.
- Fuchs, D. i Klingemann, H. D. (1990). The Left-Right Schema. U M. K. Jennings and J. W. van Deth (ur.), *Continuities in Political Action* (str. 203-234). Berlin: de Gruyter.
- Hadarics, M. (2016). Motivational and Ideological Underpinnings of Welfare Preferences in Eastern and Western Europe. *Europe's Journal of Psychology*, 12 (1), 169-190.
- Harnish, R. J., Bridges, K. R., & Gump, J. T. (2017). Predicting Economic, Social, and Foreign Policy Conservatism: the Role of Right-Wing Authoritarianism, Social Dominance Orientation, Moral Foundations Orientation, and Religious Fundamentalism. *Current Psychology*, 1-12.
- Henjak, A. (2005). Determinante ideološke samoidentifikacije hrvatskih birača na parlamentarnim izborima 2003. godine. *Politička misao*, 42 (1), 85-110.
- Hindriks, P., Verkuyten, M. i Coenders, M. (2014). Dimensions of Social Dominance Orientation: The Roles of Legitimizing Myths and National Identification. *European Journal of Personality*, 28 (6), 538-549.

- Ho, A.K., Sidanius, J., Pratto, F., Levin, S., Thomsen, L., Kteily, N. i Sheehy-Skeffington, J. (2012). Social Dominance Orientation: Revisiting the Structure and Function of a Variable Predicting Social and Political Attitudes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38 (5), 583-606.
- Jakšić, K. (2014). Povezanost sklonosti gađenju i orijentacije na socijalnu dominaciju sa stavovima prema muškarcima homoseksualne orijentacije. Neobjavljeni završni rad. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Jelavić, I. (2017). Povezanost osobina ličnosti i autoritarnosti sa stavovima prema imigrantima. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Hrvatski studiji.
- Jost, J. T. i Thompson, E. P. (2000). Group-Based Dominance and Opposition to Equality as Independent Predictors of Self-Esteem, Ethnocentrism, and Social Policy Attitudes among African Americans and European Americans. *Journal of Experimental Social Psychology*, 36 (3), 209-232.
- Jović, D. (2017). *Rat i mit*. Zagreb: Fraktura.
- Katunarić, V. (2011). Od egalitarnog sindroma do izvrsnosti: o načinu legitimiranja društvenih nejednakosti. *Politička misao*, 48 (3), 11-34.
- Krauss, S. W. (2002) Romanian Authoritarianism 10 Years after Communism. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28 (9), 1255-1264.
- Kugler, M. B., Cooper, J., & Nosek, B. A. (2010). Group-Based Dominance and Opposition to Equality Correspond to Different Psychological Motives. *Social Justice Research*, 23(2), 117-155.
- Maldini, P. (2006). Demokratizacija i vrijednosne orijentacije u hrvatskom društvu. *Analitičarskog politološkog društva*, 2 (1), 81-103.
- Maričić, J., Franc, R. i Šakić, V. (2008). *Dimensionality and Correlates of the Social Dominance Orientation Scale on Croatian Sample*. Rad prezentiran na „XXIX International Congress of Psychology“, Berlin, Njemačka.
- Markowski, R. (1997). Political Parties and Ideological Spaces in East Central Europe. *Communist and Post-Communist Studies*, 30 (3), 221-254.
- McFarland, S.G., Ageyev, V. S. i Djintcharadze, N. (1996). Russian Authoritarianism Two Years after Communism. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22 (2), 210-217.
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M. i Malle, B. F. (1994). Social Dominance Orientation: A Personality Variable Predicting Social and Political Attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67 (4), 741-763.
- Rimac, I. (1998). Strukturiranost ideloških opredjeljenja građana. *Bogoslovska smotra*, 68 (4), 655-662.
- Schwartz, S. H. i Bardi, A. (1997). Influences of Adaptation to Communist Rule on Value Priorities in Eastern Europe. *Political Psychology*, 18 (2), 385-410.

- Schwartz, S. H. i Blisky, W. (1987). Toward a Universal Psychological Structure of Human Values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53 (3), 550-562.
- Sekulić, D. (2016). Ljevica i desnica u Hrvatskoj. U D. Sekulić (Ur.), *Vrijednosti u hrvatskom društvu* (str. 137-168). Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo.
- Sekulić, D. (2012). Društveni okvir i vrijednosni sustav. *Revija za sociologiju*, 42 (3), 231-275.
- Sidanius, J., Levin, S., Liu, J. i Pratto, F. (2000). Social Dominance Orientation, Anti-Egalitarianism and the Political Psychology of Gender: an Extension and Cross-Cultural Replication. *European Journal of Social Psychology*, 30 (1), 41-67.
- Sidanius, J. i Pratto, F. (1999). *Social Dominance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sullivan, J. L. i Transue, J. E. (1999). The Psychological Underpinnings of Democracy: A Selective Review of Research on Political Tolerance, Interpersonal Trust, and Social Capital. *Annual Review of Psychology*, 50, 625-650.
- Štulhofer, A. i Burić, I. (2015). Je li egalitarni sindrom samo teorijska fantazija? Empirijski hommage Josipu Županovu. *Politička misao*, 52 (3), 7-31.
- Todosijević, B. (2008). The Structure of Political Attitudes in Hungary and Serbia. *East European Politics and Societies*, 22 (4), 879-900.
- Zakrisson, I. (2005). Construction of a Short Version of the Right-Wing Authoritarianism (RWA) Scale. *Personality and Individual Differences*, 39, 863-872.
- Zrinščak, S. (2002). Društveni razvoj u vrijednosnoj zamci. Sociologijski pogled na vrednote u hrvatskom društvu. *Bogoslovna smotra*, 71 (2 - 3), 291-318.
- Županov, J. (1995) *Poslije potopa*. Zagreb: Globus.

PRILOZI

Prilog A

Strukturalna shema teorijskog modela *egalitarnog sindroma* (Štulhofer i Burić, 2015)



Prilog B

Strukturalna shema empirijskog modela *egalitarnog sindroma* (Štulhofer i Burić, 2015)



